

megtudjuk, hogy Szenczi Molnár A. 1628. július elején Léván tartózkodott és oda Erdélyből érkezett. Ebből azt is következtethetjük, hogy kassai állását már korábban elhagyta.

Az ugyanitt említett Perlaki K. Márton 1645—1668-ig (Szinyei szerint 1678-ig) lévai ref. lelkész és esperes volt. Reá vonatkozó adataink igen hiányosak. (Vö. Szentkúti Kiss Károly; Monographiai vázlatok. Pápa, 1879, 31. l. —, valamint a Prot. Egyh. és Iskolai Lap-ban idevonatkozólag közölt cikkei: 1878, 18. sz. és 1880, 7. sz.; továbbá Szinyei József: Magyar írók élete és munkái. 10. köt. Bp. 1905, 794. h.). 1628-ban már lehetett lévai lelkész.

A harmadik lapon levő bejegyzések főként a könyv vándorlásával kapcsolatban értekesek. Erdemileg ezekkel sem kívánok foglalkozni, csupán annyit jegyez meg, hogy a könyv jelenlegi holléte ismeretlen. A Somogy megyei Nagybjom ref. egyháza annakidején az országos ref. kiállításon semmiféle anyaggal sem szerepelt, tehát ez a könyv sem volt birtokában. De egy 1931-ben történt összeírás alkalmával sem jelezte, hogy könyvtárában 1711 előtti könyv lenne. — Maga Budai Pál 1805-ben lett nagybjomi lelkész és később esperes. 1845-ben nyugalmába vonult s 1854-ben halt meg. (Szinyei I. köt. 1389. h. — Gulyás Pál: Magyar írók... 4. köt. 220. h.) Mivel Budai kéziratai a csurgói ref. gimn. könyvtárába kerültek, esetleg könyvei is oda kerülhettek.

CSAPODI CSABA

KIADATLAN ZRÍNYI-LEVELEK AZ ESZTERHÁZY-LEVÉLTÁRBÓL

Az Országos Levéltárban őrzött Eszterházy hercegi levéltárban meglehetősen sok olyan forrásanyag található, amely Zrínyi Miklósról szól. Ennek az az oka, hogy Zrínyi az Eszterházy-család három tagjával állt kapcsolatban: Miklós nádorral és ennek két fiával, Lászlóval s Pállal, aki később szintén nádor lett. A viszony a három személyhez más és más színvonalú. Eszterházy Miklós mint Magyarország nagyhatalmú palatinusa áll a pályája kezdetén álló fiatal Zrínyi előtt — hiszen Zrínyi a nádor halálakor mindössze huszonöt éves —, aki mint a királyi akarat hivatalos közvetítőjével kerül kapcsolatba vele. Tudjuk, Bécs menyire rossz néven vette és komoly fenyegetésekkel nyomatékozva tiltotta a török elleni vállalkozásokat. A Zrínyi-testvéreknek is elégszer kijutott tehát ezekből a tilalmakból, fenyegetésekből, melyeket a nádor kénytelen közvetíteni, bár fölfelé ő is követeli a török elleni érellyes föllépést.¹

Zrínyi Miklósnak Eszterházy Miklóshoz intézett két levele maradt fenn. Az egyiket 1643. június 12-én írta s benne ellenségeinek valamiféle vádjá ellen védekezvén arról a dilemmáról szól, hogy „ha fogunk meg mernénk mutatni a töröknek, semmi nyavalyánk nem lenne”, de ebben az esetben „őfelsége haragjába esnénk”. Mindkét levelet először Hajnal István használta föl,² az 1643. levél szövegét Markó kiadta.³ A másik levélben 1645. aug. 22-én katonái fizetlensége miatt emel szót a ná⁴ornál, aki a levelet nem sokkal halála előtt kaphatta kézhez. Ezt a levelet alább közöljük.⁴

Ezen két levélen kívül Eszterházy Miklós iratai közt található Zrínyinek 1642. ápr. 14-én III. Ferdinándhoz intézett sajátkezű fölterjesztése, melyben már alig leplezett fölindulással szinte követeli a támadási tilalom föloldását a büntetlenül garázdálkodó török ellen: Ez az írás bizonyosan nádori tiszte folytán került Eszterházy Miklóshoz. Hajnal és Klaniczay azt a levelet is felhasználta már, de kiadva nincs, ezért közöljük.⁵

Van még egy érdekes levél Eszterházy Miklós iratai közt, amelyet nem Zrínyi Miklós írt ugyan, de egy elveszett Zrínyi-levél tartalmát őrizte meg. Wesselényi Miklósnak, a későbbi nádornak válasza ez⁶ Zrínyi 1644. március 6-i levelére, arra az elhatározására, hogy

¹ L. az erre vonatkozó Eszterházy-levéltári forrásokat Hajnal István cikkében: Az ifjú Zrínyi első csatásairól. (Napkelet 1929. 830—842. l.)

² I. m. 841. Datalását Klaniczay Tibor állapította meg: Zrínyi Miklós. Bp. 1954. 39. l.

³ Markó Árpád: Zrínyi Miklós levelei. Bp. 1950. 18—19. l. A levél keltét 1642-re teszi.

⁴ A két levél együtt található az Eszterházy hg. Itárban. E. Miklós nádor iratai. I. a. személyi iratok. E. Miklóshoz intézett levelek. 626. fasc. A két levél egymásba van hajtvva s az 1643-i levél külsején egykorú felirat: Zrínyi Miklós V[ram] levelei. — Eszterházy Miklós 1645. szept. 11-én halt meg. A teljes egészében sajátkezű levél datálását I. Klaniczay I. m. 41. l.

⁵ Hajnal I. m. 840. l. Klaniczay I. m. 37. l. A levél megtalálható: Eszterházy Itár. E. Miklós nádor iratai. II. Nádori iratok. 632. fasc. r. jézésú csomag.

⁶ Uo. V. vegyes iratok. 638. fasc.

betegségére való tekintettel nem vesz részt a Rákóczy György elleni hadakozásban, helyette öccse, Péter megy.⁷

Egészen más kapcsolat fűzte Zrínyit Eszterházy Lászlóhoz. László a nádornak — István fia korai halála után — legidősebb fia, majd birtokainak örököse volt. Hat évvel fiatalabb Zrínyinél, mégis legszűkebb baráti és bajtársi köréhez tartozott, hiszen annak a Batthyány Ádámnak volt a veje, akihez Zrínyit törökellenes katonai vállalkozásaiban a legtöbb szál fűzte. Zrínyi és Eszterházy László kapcsolatát is részben Batthyány Ádám tartotta fenn. Nemcsak a körmendi levéltárban található Zrínyinek Batthyány Ádámmal intézett levele, azzal a záradékkal, hogy elolvasás után „Eszterházy László uramnak küldje el”,⁸ hanem az Eszterházy-levéltárban is fennmaradt Eszterházy László iratai közt egy Batthyányhoz írt Zrínyi-levél másolata „Szreny Miklos Uram leuelenek Pargia” felirattal.⁹ Az 1648 június. 2-án kelt levél eredetijét már Iványi kiadta.¹⁰

Ezen a másolaton kívül Zrínyi Miklósnak négy eredeti levele is található ugyanitt, ezek eddig ismeretlenek voltak, ezért az alábbiakban közöljük. Mind a négy Eszterházy Lászlónak szól, közülük kettőnek egész szövege, sőt borítékcímzése is Zrínyi sajátkezű írása, a másik kettőnek csak aláírása sajátkezű. A négy levél közül a nem sajátkezűleg írt kettőnek a datálása pontos. Az 1651. január 20-i levélben jelzi, hogy valami kért szívséget megített „főember szolgáljának”,¹¹ az 1651. nov. 6-án kelt levélben arról ír, hogy jelenleg nem tud török rabokat átengedni számára, mert saját embereinek kiváltásához van szüksége rájuk.¹²

A másik két levél datálása nem biztos. Mint Zrínyi sajátkezű levelei általában, ezek is csak a hónapot és napot adják meg, az évet nem; tartalmilag pedig nem közölnek olyasmit, amiből az évet biztosan meg lehetne állapítani. Az egyik január 12-én kelt Linzben és arról szól, hogy előkészíti Eszterházy Lászlónak a királynál teendő látogatását.¹³ Az írás jellegéből úgy tűnik, hogy a négy levél közül ez a legkorábbi. Erre vall a levél aláírása is: „Groff Zrini Miklos”. Az Iványinál közölt levelek tanúsága szerint Zrínyi aláírásának ezt az alakját utoljára 1649-ben használta. Az is föltűnő, hogy címzésében semmiféle titulus nincs, mint a többi levélben. (Eszterházy László 1648-ban lett pápai főkapitány,¹⁴ 1649-ben királyi kamarás.)¹⁵ Bár ez nem föltétlen bizonyíték, mert a boríték sajátkezű címzése elsietett, de az sem valószínű, hogy Eszterházy László kamarás léteire Zrínyi közbenjárása lett volna szükséges arra, hogy a király fogadja. Másrészt viszont 1646 előtt sem kelhetett a levél, mert Eszterházy Miklós 1645. szept. 11-én halt meg, atyja életében pedig nyilvánvaló, hogy maga a nádor lett volna fiának legjobb protektora. Mindent összevéve a levelet legvalószínűbben 1646-ra datálhatjuk, amikor Eszterházy László, atyja halála után, még jelentéktelen fiatalember, aki talán valami rang elérése céljából kereste meg a királyt, vagy a még 1645 végén ráruházott soproni főispánságot ment megköszönni.¹⁶

A második keltezetlen levélben március 24. áll.¹⁷ Eszterházy László valamilyen levelére válaszul készült és utal a török háborús szándékaira. Aláírása C. Nic. a Zrin. Az aláírásnak ez a formája a körmendi leveleken először 1650 decemberben fordul elő, a levelet tehát nem igen tehetjük ennél korábbi időpontra. Csak 1651 és 1652-ről lehet tehát szó, mert Eszterházy László 1652. augusztus 26-án elesett a nagyvezekényi csatában. Talán közelebbi meghatározáshoz segít a levél címzésében előforduló királyi tanácsosi cím. Mindkét 1651-i levél címzésében ugyanis „cubicularius” a titulus, itt ellenben „consiliarius et cubicularius”. Bár nem tudjuk, Eszterházy László mikor lett királyi tanácsos, mégis föltehető, hogy nem véletlen a címzés kü önbözősége. Valószínű tehát, hogy Eszterházy László 1651 legvégén vagy 1652 elején kapta az új rangot s így a keltezetlen levél valószínű keltezési időpontja 1652. márc. 24.

Eszterházy László halála után Zrínyinek az Eszterházy-családdal való kapcsolata László öccséhez, Pálhoz, a későbbi nádorhoz fűződött. De ha annak idején Miklós nádor volt Zrínyi előtt az a nagy ember, akihez úgy írt, hogy „erőm nem ért oda az hova Nagyságod méltósága”,¹⁸ Eszterházy Pál esetében fordított a helyzet. Most ő a pályája kezdetén álló ember, aki föltétlen csodálattal néz föl a „legbátrabb hősrre”,¹⁹ az ország és világ joggal ünnepelte nagyságára. Eszterházy Pál végigjárta Zrínyi seregében a nagy téli hadjáratot, az eszéki híd föllegetéséig,

⁷ L. Zrínyi betegségének híreről és helyette Z. Péter menetéről Klaniczay i. m. 40. l.

⁸ Iványi Béla: A két Zrínyi Miklós körmendi levelei. Bp. 1943. 263. l.

⁹ Eszterházy Lászlóhoz intézett levelek 1560. sz.

¹⁰ I. m. 123–124. l.

¹¹ Eszterházy Lászlóhoz intézett levelek 1380. sz.

¹² Uo. 1379. sz.

¹³ U. 1381. sz.

¹⁴ Merényi Lajos: Herceg Eszterházy Pál nádor. Bp. 1895. 83. l.

¹⁵ Eszterházy János: Az Eszterházy család és oldalágainak leírása. Bp. 1901. 107. l.

¹⁶ Merényi i. m. 83. l.

¹⁷ Eszterházy Lászlóhoz intézett levelek. 1382. sz.

¹⁸ Markó i. m. 18. l.

¹⁹ Merényi i. m. 156. l.

ott volt Kanizsa ostrománál és maga is elkeseredett szemlélője volt Montecuccoli szégyenletes zrinyi-újvári szereplésének.

Érthető tehát, hogy Eszterházy Pál iratai közt különösen sok van, mely Zrinyivel kapcsolatos. Mindenekelőtt van öt eredeti Zrinyi-levél; ezeket Markó publikálta.²⁰ Itt van azután Zrinyinek két fölterjesztése I. Lipóthoz, másolatban. Az egyik 1663. nov. 28-án kelt és a Kotoriba mellett aratót győzelemről számol be.²¹ A másik 1664. júl. 17-i híres vádirata Montecuccoli ellen, Kanizsa meghiúsult ostromáról és Új-Zrinyivár gyalázatos elvesztéséről.²² Mindkét irat másolat ugyan, de sokkal jobb szövegűek azoknál, amelyeket Markó máshonnan közöl.²³ Ugyancsak másolatban van itt az iratok közt Zrinyi végrendelete.²⁴ Itt vannak azután Eszterházy Pálnak első feleségéhez intézett bizalmas levelei az 1664. év hadi eseményeiről.²⁵ Az egyik levélhez²⁶ mellékelve van egy ismeretlen kis német nyelvű nyomtatvány, gyászvers Zrinyi haláláról. Amint Eszterházy feleségének válaszeveléből kitűnik,²⁷ eredetileg Zrinyinek egy képe is mellette volt, de ez a kép ma már itt nem található.

Az eddig még nem közölt Zrinyi-levelek, a Wesselényi-levél és a német gyászvers szövege a következő:

1.

Zrinyi Miklós fölterjesztése III. Ferdinándhoz
Csáktornya 1642. április 14.

Sacratissima Caesarea Regiaque Maiestas
Domine Domine mihi clementissime

Fidelium seruitorum meorum in gratiam Maiestatis Vestrae Sacratissimae demissam commendationem. Quid perfidi moliminis sub elapsa tracta pacis, hostis naturalis Cofinij Kanisiensis mense februario anni currentis, in Insulam Murakeoziensem Praesidium Legrad egerit: tam Illustrissimo Comitj Palatino, quam etiam Dominis per Maiestatem Vestram Sacratissimam in dictam tractam pacis Ablegatis Commissarijs sat superque declarauj, quod uidelicet sub eadem tracta, ex antelato districtu bonorum Insulae Murakeoziensis Pagum Krisocz Turcae Kanisienses inuaserint, unum Vaijuodam capite truncarunt, tres ad mortem uulnerarunt, et 15. homines uiuos captiuos Canisam abduxerunt. Quinque diebus post in Pagum ad muram situm Maroff uocatum, nocte intempesta irruerunt, duos decolarunt, et 10. uiuos incaptiuarunt, et secum abduxerunt. Item eodem mense ad legrad plane ante oppidum in ipsa Ripa fluminis Drauj ex domo de nocte, unam mulierem cum duobus pueris rapuerunt. Similiter praeterlapso mense martio 14. uidelicet eiusdem, uolentes Insulam ingredi numerosa manu, et cum vexillo, nostrorum stationationibus et excubiariu uigilijs intellectis, in Bona Domini Comitjs Banffi declinarunt, ibidem aliquot Haidonibus, nihil sibi malj metuentibus inuentis, duos ex illis coeperunt (!), et secum abduxerunt.

Nec hoc contentj, sed post modum etiam ex Praesidio Cothori, non ualentes incolis nocere, in animalibus tollendis suae perfidae grassationis sitim expleuerunt.

Et licet his, contra omne ius: inducias, tempore dictae tractae pacis uiolauerint; tamen enarratis, et admissis minime adhuc contentj, iam post pacem conclusam 4^a praesentis mensis Aprilis, domum unam in pago Gibina et dicta Insula Murakeoziensi existente nocte intempesta 13. illorum inuaserunt, unum decolarunt, unum Semiuiuum uulnere laetalj[!] accepto, reliquerunt, tres uiros captiuos abduxerunt.

Ex foenilibus ad Legrad sitis, circa idem tempus, duos homines lignis secandis, uel uero animalibus custodiendis inhaerentes coeperunt (!), et abduxerunt, et paulo post, ex Excubijs similiter ad idem Legrad existentibus filium Vaijvodae incaptiuarunt. Quibus his impune admissis in singulos dies Insula, et misera plebs deteriora expectat, nec audet iam penes Muram, aut habitare, aut rej Domesticae inuigilare, sed singulis noctibus, relictis domibus, substantia, et campestribus, pro conseruatione; Montana repetit, ubi licet uigiliae ad Muram diligentissimae, in Excubijs seruentur, nihilominus tamen quia spatiositas, inter Excubias magna datur; tentant vetita, et audacter, uisa nostrorum seuera prohibitione proposita exequantur. Visceremur quidem de ipsis, sed quia per Maiestatem Vestram Sacratissimam id seure pohibitum

²⁰ Markó i. m. 128–130, 138–139, 141–143. l.

²¹ Eszterházy P. hg. Itár. E. Pál nádor iratai. 75. köteg. 7247/21. sz.

²² Uo. 7247*22. sz.

²³ I. m. 124–126, 152–160. l.

²⁴ Kiadtam: Irodalomtörténeti Közlemények 1954.

²⁵ Eszterházy Pál nádor iratai. 2. köteg 112, 121–123, 125–127, 129, 131. sz. A leveleket közli Merényi i. m. 168, 174, 177, 182–186. l.

²⁶ Eszterházy Pál nádor iratai. 2. köteg. 148. sz. „En ide érkezém s im Béczből Zriny Vram halálát ide küldöte Deszpot, kit ezen leueleben be teuén el kültém”. 1664. dec. 1.

²⁷ Uo. 149. sz. „Kedvesen véttem az kiémed lévelett mind Zriny vram képevelégyött esaz Énekém”. 1664. dec. 3.

est. Sinistro oculo lachrymabilia damna tolerare oportet. Cui malo Maiestas Vestra Sacratissima pro Diuinitus innata sibi sapientia si occurrere tempestiue non dignabitur, hanc miseram Insulam, aut perire, aut se, in quantum fieri poterit opponere oportebit, super quo quid mihi facto opus sit benignissimam a Maiestate Vestra Sacratissima exspecto resolutionem. Et his seruet Deus praeptens Maiestatem Vestram Sacratissimam, una cum Augustissima Domo Sua in orbe semper triumphantem, et foelicem, Actum Chaktorniae 14 die Aprilis Anno Domini 1642.

Eiusdem Maiestatis Vestrae Sacratissimae
humillimus seruitor et fidelis

Comes Nicolaus a Zrin

Külső címzés: Sacratissimae Romanorum Imperatoriae ac Germaniae Hungariae Bohemiae etc. Regiae Maiestati etc. Domino domino mihi clementissimo.²⁸

2.

Zrínyi Miklós Eszterházy Miklós nádornak
Csáktornya 1645. aug. 22.

Nagos Vram.

Alazatos szolgálatomat ayanlom. Nagodnak mint kegielmes Vramnak.

Jüuenek hozzam, az en Regimentembül ket officier. panaszkoduan sok niaualiaiokrul, es szegenisegekrül, az meliet [áthúzza: „szinten oly nagy”, felette:] annal nagjob szanako-dassal eritem, mentül inbab (!) gondolom, hogy magamis s nepemis uagion illien contemptus-ban. I[ste]n lattia, akar minemü io akaratu szolgais el keduetlenethetnek. mikor sem böchüle-tit sem fizeteset nem lattia. en imar az sok igerettel meg rakottam megis elegszem. chak töb ne legien, de ezek szegeniek az meliek minden oraban keszek Vrok szolgallatiara eteket fol aldaní, nem tudom meert fizetetlenek.

Michodas conscientiaual lehet szolgaltatni uelek, ha szolgaltioknak utalmat, sem nem remelik sem nem veszik. Lengiel, Magiar, horul hora ueszi fizeteset, ezek penigh hogy nem, ket oka lehet.

Vagi hogy az en mortificationmert, es hogy magam oda meniek, Vagy hogy az ú kezsege-kert, es talam talam oly gondolatban uannak felölök hogy fizetes nelkülis meg kel maradni nekik.

Az elsore aszt mondom, es magauaual bizonitom Nagoddal hogy szaz difficultasom uagion az kiert el nem mehettem, az masikra azt irom Nagodnak, hogy leg nehezebben uegiek eszek-

²⁸ A fölterjesztés magyar fordítása a következő:

Legszentebb császári és királyi Főlség, nekem legkegyelmesebb Uram. Hű szolgálavaima alázatosan Legszentebb Főlséged kegyelmébe ajánlom. Hogy a lefolyt béketárgyalás alatt, f. é. február havában a kanizsai végek természetes ellensége milyen hitszegő cselekedetet követett el, azt mind a nádornak, mind pedig a Legszentebb Főlség által a mondott béketárgyalásokra kiküldött biztosoknak elég világosan kifejtettem, hogy ti, ugyanazon tárgyalás alatt a kanizsai törökök a muraközi uradalom körüli kerületből Krisóc falut megtámadták, egy vajdát lefejeztek, hármat halálra sebeztek és 15 embert elevenen, fogolyként vittek Kanizsára. Öt nappal később éjjel váratlanul rátörtek a Mura mellett fekvő Maros falura, két embert lenyakaztak és tizet élve elfogtak s magukkal hurcoltak. Ugyanabban a hónapban Légrád mellett, közvetlenül a város előtt, magának a Dráva folyónak a partján egy házból éjjel egy asszonyt raboltak el két gyerekkel. Hasonlóképpen az elmúlt március hónapban, 14-én nagyszámú csapattal és zászló alatt akarván behatolni a szigetre, mint hogy a mi tábori őrségeink észrevették őket, Bánffy gróf úr birtokaira tértek el, ott néhány mi bajt sem sejtő hajdút találván, közülük kettőt elfogtak és magukkal hurcoltak.

Ezzel sem elégedtek meg, hanem azután a kotori erődből is, mivel a lakosoknak nem tudtak ártani, állatok elhajtásával elégitették ki hitvány rablósomjukat.

Es bár ezekkel, minden jog ellenére, az említett béketárgyalás idején megsértették a fegyverszünetet, mégis az elbeszéltekkel és elkövetettekkel még egyáltalán nem elégedtek meg, hanem már a béke megkötése után, folyó április hó 4-én éjjel tizenhárman közülük váratlanul megrohantak egy házat Gibina faluban, az említett Muraközben, egy embert lenyakaztak, egyet félholtan, halálos sebbel hagytak hátra, három férfit pedig fogolyként elhurcoltak.

A Légrád melletti mezőkről, kb. ugyanebben az időben két embert fogtak és hurcoltak el, akik fávága vagy állatok őrzése céljából tartózkodtak ott és kevéssel utóbb az örállásokból hasonlóképpen a vajdának Légrádnál tartózkodó fiát elfogták. Mivel napról-napra büntetlenül történnek ezek, a sziget és a nyomorult nép még rosszabbakat vár és már nem mer a Mura mellett sem lakni, sem gazdaságára vigyázni, hanem minden éjjel házaikat, vagyonukat, a mezőket elhagyva, védelmül a hegyekbe húzódnak vissza, bár itt a Mura mellett az örállomásokon a legszorosabb őrségek vannak, mindazonáltal, mivel az örállomások közt nagy távolság van, megkísérik a tilalmas dolgokat és vakmerően végrehajtják föltett szándékaikat, látván a mielink szigorú tilalmazását. Bosszút állának ugyan rajtuk, de mivel Legszentebb Főlséged szigorúan megtiltotta, a siralmas károkat szemünk láttára túrni kell. Ha Legszentebb Főlséged nem méltóztatik ezzel a bajjal fenséges, veszelületű bölcsességével szembeszállni, ennek a szerencsétlen szigetnek vagy el kell vesznie, vagy, amennyire lehetséges, magának kell szembeszállnia. Erre vonatkozólag, hogy nekem mit kell tennem, Legszentebb Főlséged legkegyelmesebb határozatát várom. A Mindenható Isten őrize meg Legszentebb Főlségedet, Főlséges Házával együtt a földkerekségen mindig győzelmesnek és boldognak.

ben, hogy az űk allandossagaert niomorultok, bizoni mingiart meg ualoszattiak alapotiokat bizoni oda mennek, a hun fisztesegek s kenierék.

Olyatis hallok Nagos Vram hogy mas Regimentek ala akariak űket reformalni, Sinten ez lesz az en szolgálatomnak iutalma. s bizoni ha ugi leszen. masoknakis nekemis eleg gondolkodásra ualo materiam leszen.

Azert kerem alazatosan Nagodat mi[n]t kegielmes Vrammat. ha többet nem erdemletemis szolgálatomert chak bar aszt nieriem meg hogy ne haliam sok pahaszokat. szolion Nagod a Hercegnek ű Folsenegnek, kegielmesen raitok ne terhelie maga lölki ismeretis uele fizetessen meg nekik meli Nagod hozzam ualo io akarattiat tellies eletemnek rendiben meg szolgálni igiekezem

Chaktornian 22. Augusti

Nagodnak alazatos szolgália

G Zrini Miklos

[Utóiratként :]

Az Török armadaia Candiai Portuson ki akaruan szállani, meg harcoltak Velencesekkel 8 ezer török uezset, Velencesek keues karauál, es így re infecta ismeg Nauarinumban szállot uisza a Török

3.

Zrínyi Miklós levele Eszterházy Lászlónak
Linz 1646 [?] jan. 12.

Szolgalok (!) k[egyelmedne]k, mint io akaro
Vramnak.

Eelegt faradosztam az Kd be iüuteleben mind Priklmarral, mind mas Vraknal. azert egy szoual meg montak hogy ket uagy három nap kel kk otkin leni Holnap ű Fölsege Staierban megien holnap utan aszt tartom uisza iün, ha kd ma be iühetneis, nem [áthúzva : „uegh”] kezdhetne maga dolgához, meddig ű Föl[sége] uisza nem iün, Ex confidentia irthatom kk. mindenektül ugy hallok, sok szolgáual ualo be iüuteletet nem óróment latiak. ha niolcad magauál be iünne az utan tobbetis kerhetne Priklmarral Nadasdiis ugy chelekedet. mindazon által szollok mais Priklmarral, az mi ualoztom lesz húuon [= híven] meg irom²⁹ Kk. azonban sol szolgálatomat ayanlom Kk. kerem hogy kőszőnche Eszterhasi Farkas Órsi es Boltinger Vramat es Parancholion, Coram Pluribus, Lincben 12 Januarij

Kk holtig io akaro szolgália

Groff Zrini Miklos

[Borítékon :] Az en io akaro Vramnak. Tekentetes es Nagos Groff Eszterhasi Laszlo Vramnak ű kk. E nz [?]

4.

Zrínyi Miklós levele Eszterházy Lászlónak
Zágráb 1651. jan. 20.

Illustrissime Comes Domine, et Frater observandissime,
Salutem, et seruitiorum Paratissimam commendationem.

Edes Groff Uram, az Kegmed feő Ember szolgálaiának, ualamint legh iobban tuttam, ugy szolgáltam, mellyet megais megh tud Kegmednek mondanj, seőt ezutannis Paranchollyon Kegmed ennekem, mindenkor szerettel (!) szolgálok Kegmednek. Tarcha es eltesse Isten kegmedet sok esztendeigh io egesseghben. Datum Zagrabiae. die 20 Januar. Anno. 1651.

Illustrissimae Dominationi Uestrae

Seruitor et Frater Paratissimus

C Nicolaus a Zrin

[Külső címzés :] Illustrissimo Comiti Domino Ladislao Eszterhasy de Galantha, perpetuo de Frakno, ac Comitatus Soproniensis supremo Comiti Praesidiique Papensis supremo Capitaneo, Sacrae Caesareae Regieque Maiestatis Cubiculario etc. Domino Fratri observandissimo.

²⁹ Eredetileg „frok”, ájtjavítva „from”.

5.

Zrínyi Miklós levele Eszterházy Lászlónak
Csáktornya 1651. nov. 6.

Illustrissime Comes Domine, et Frater observandissime
Salutem et seruitiorum meorum Paratissimam commendationem.

Zerettel uettem az Kegmed leuelet, az mellyben mit irion Kegmed Török rabiaim felől megh ettettem, es szeretettelis kedueskednem Kegmednek kiuánsága szerent abbul az dologbul, de iol tudhattya azt Kegmed, hogy ennehany feő Ember szolgálaim uannak az Török kemény es sulios rabságában ennehany esztendőtül fogua, az kiknek kiuálkeppen ualo szabadosokra tartom rabiaimat, seőt Kegd magais nehezellene, ha iambor szolgálaimat, anny údőtül fogua az Pogány kéztül rabiaim által nem szabaditanám, nem leuen mas mod szabadulásokban, az mellyeket megh szabadituan, azutan az minemü rabiaim lesznek, azokat az Kegd kiuansagatul megh nem tiltom, seőt Kegmed Paranchollyon, mindenben Magamis az Kegmed szolgálattara kesz uagyok. I[ste]n eltesse Kegdet io egessegben.

Datum Chyaktor. die 6. Nouembr. 1651.

Illustrissimae Dominationi Uestrae Seruitor et Frater Paratissimus

C. Nicolaus a Zrin

[Külső címzés :] Illustrissimo Comiti, Domino Ladislao Eszterhási de Galanta, perpetuo de Frakno, ac Comitatus Soproniensis supremo Comiti, nec non Praesidij Papensis Supremo Capitaneo, ac Sacrae Caesareae, Regiaeque Maiestatis Cubiculario etc. Domino Fratri obseruandissimo.

6.

Zrínyi Miklós levele Eszterházy Lászlónak
Csáktornya. 1652 [?] márc. 24.

Illustrissime Domine Comes, Domine et Frater obseruandissime Salutem seruitiorum meorum paratissimam commendationem.

Az kd leuelet Magdalenich Vramtul bóchületel keduesenis uettem. anial inkab hogy kd io akaro szolgálaiarul el nem feleitkezet meg esmertem. De hogy kk ualoszt nem attam ekoraiig kerem az alkalmatlansagnak tulajdonicha kd. En miuelhogy imar egyszer az Kd szolgálattara dedicaltam magamat, örömet uennem az kd Parancholatiat meliet kerem hogy tülem ne kemelien ; Ittan Horuat orszagban eleg bontakozot es remült alapotban uagiunk az Török szandeka miat. el hittem hogy Kknekis ennek az mastani údónek haborusaga miat uagion alkalmatlansaga. Edes Groff V[ram] kerem hogy igaz szolgálainak s io akarioanak tarchon. Kd. az Isten az meni erőt es tehetséget adot aszt bizoni mind az kd szolgálattara ualahol s ualamikor kiuantatik apicalom. Azomban I[ste]ntül Kk minden iokat kiuanak. Chaktor. 24 Marty

Illustrissimae Dominationi Vestrae
Seruitor Frater et amicus affectionatissimus

C. Nic. a Zrin

[Borítékcímzés :] Illustrissimo Domino Comiti Ladislao Eszterhasi Sacrae Caesareae Maie stis consiliario et cubiculario. Domino et Fratri obseruandissimo.

7.

Wesselényi Ferenc levele Zrínyi Miklósnak
Fülel 1644. márc. 21.

Tekintetes Nagos Vitezlő Grof Zrenj Miklos Vitez óccemnek Adassek
Isten szok jokkal meg algion

Edes Vitez occem Zreni Miklos,

Keduessen uettem 6 huiyus irt leuelet kmednek, de somoruan ertetem, ujonan ualo betegeskedeset, giongiccon mg Isten Edes kedues Vitez óccem az en serencemre, el hid vitez óccem nem keuisse somoritot mg azis hogi el nem jühet hazaja otalmara, ha azert Peti óccem jün el Comedaljon kmed atjafisagaba, mar ez a főd mind oda uan, csak egiedül en uagiok uegen, engemis kemenjen zaklatnak iras atal, de abul bizonj semmi nem telik, hanem halalomal s uesedelmevel sokal mgakeual jutnak hozam, irnek töbet Edes Vitez óccem, de latja Isten

fejemel sem uagiok sabad, szok distractiojm uanak, ccak azal uegzem irasomat, hagi teged Isten elfessen s eccememre [?] s engem szolgalatodra elj elj vigan s batran elej.

Fileken 21 Martj 1644

Kmednek

Igaz szolgaja Batja
i Wesseleny Fee.

8.

Zrínyi Miklós haláláról szóló német gyászvers³⁰
(Eszterházy Pál levelének melléklete)

Klag-Lied Vber den betrübten doch Seel : Hintritt Dess Hoch vnd Wolgebornen Herrn Herrn Nicolai Graffen von Zrini Röm. Kays. Mayst. Geheimben Rath Cammerern Ritter dess Güldenens Fluss [!] General Veldt-Wachtmeistern in Dalmatien, Croatien vnd Sclavonien Bano, Obristen Span der Spannschaften Symeh, vnnnd Zhaladi, vnd durch das Königreich Hungarn Obristen Stallmeistern, auch bestellten Ober-Haubtman zu Legrad vnd der Insel Muraköes.

Im Thon : O Frewdenreiche Zeiten, O Gnadenreiche Post etc. Gedruckt zu Wienn, durch Matthaeum Cosmerovium, der Röm. Kays. Mayest. Hoff-Buchdrucker Im Jahr 1664.

Ihro Gneden Der Hoch- vnd Wolgebornen Fräwle Fräwle Susannae Felicitae, Fräwle Löblin, einer Gebornen Freyin. Meiner gnädigen Fräwle in Vnderthänigkeit dedicieret, Durch A. W. K. M. H. T.

*O ! Weh der grossen Schmetzen
O weh der schnellen Post
Die mein betrübten Hertzen
An heut viel Seufftzer kost
Ein Stimm hör ich erschallen
Es sey zu Boden gefallen
Der Christen Frewd vnd Trost.*

*Niclaus von hohen Stammen
Der von Serin genandt
Dessen berühmten Nalmen
In gantzer Welt bekandt
Der endet jetzt sein Leben
Den man den Ruhm gegeben.
Beschützer dess Vatterlands.*

*Num Steuermarck thue schawen
Hier ligt der Ehren Preiss
Dein Tross vnd gantz Vertrawen
Wird heut der Würmen Speiss
Der dich allzeit thät schützen
Muss ängstiglich jetzt schwitzen
Den kalten Todten Schweiss.*

*Ach leider soll ich fragen
(Das Elend sih ich an)
Wie sehr sich wird beklagen
Der arme Vnderthan
Klänglich thut er erscheinen
Vnd schmerzlich mit mir weinen
Vmb diesen Rittersman.*

*Must werden dann zu Aschen
O Ritter wolgemuth
Der so vielmahl thät waschen
Sein Händ in Türcken Blut
Allzeit ein Forcht vnd Schrecken
Muss sich jetzt selbst verstecken
Die End ihn schlickten thut.*

³⁰ A Zrínyi halála alkalmával készült eddig ismert különböző nyelvű gyászverseket l. Klaniczay i. m. 524. l. 43. jegyzet.

*Red ich von seinen Thaten
Zu ring ist mein Verstand
Es ist gleich wie ein Schatten
Der sich legt an die Wand
Türckey will ich befragen
Die wird alsbalden sagen
Sie seyn mir wohl bekandt.*

*Der Türck thut nicht schämen
Berichtet mir geschwind
Wann man Serin hört nennen
Schwig still das kleine Kind
Ruh hat er nun gefunden
Wiel dieser Heldt verschwunden
Gestürzt durch Todten Wind*

*Ach sollte hier erscheinen
Die gantze Christen Gmein
So müsten mit mir weinen
Reich, Arm, Gross von Klein
In dem man höret sagen
Serin sey todt geschlagen
Von einem Wilden Schwein.*

*Ich will jetzund geschweigen
Der schnöden Jägerey
Die ohne das thut zeigen
(Zwar hier) ein Tyranney
Dort aber wird er weisen
Dass er zu allen Zeiten
Himmlischer Jäger sey.*

*Hiemit thue ichs beschliessen
O wehrter Rittersman
Gott lass dir alles erspriessen
Was du für vns gethan
Es wird ewig erschallen
Dass nicht zu weit sey gefallen
Der Apffel von dem Stamm.*

*Ich aber von dem Stammen
Zwey Zweiglein aussgebreit
Die ihr beede zusammen
Vmb ewren Vatter schreyt
Last euch mit diesem trösten
Gott hats gethan zum besten
Zu seiner Seeligkeit.
Ende:*

KOLTA FERENC

GARAY JÁNOS HÁROM SZERELMI VERSE

A szekszárdi Balog Ádám Múzeumban több eddig ismeretlen Garay-kéziratot találtam. A kéziratok között van három olyan költemény is, amelyek a költő szerelmi tárgyú verseinek legszebbjeihez tartoznak.

Kettőn kelteztést is találunk; az egyik Pesten készült, 1837. június 21-én, a másik pedig Pozsonyban, 1838. május 17-én. A harmadikon nincs dátum, de minthogy a papír anyaga és formája megegyezik az elsővel, tartalma viszont kétségtelenné teszi, hogy annál később